

KULTÚRA ÉS POLITIKA

Desa Romić

Az utóbbi időben vitáinkban gyakran esik szó a politika viszonyáról a gazdaság, tudomány, filozófia vagy művészet iránt.

Tavaly, amikor gazdasági nehézségek jelentkeztek, azt hallottuk, hogy felül kell vizsgálni a politikát és a gazdaságot, azóta pedig elég gyakran hallunk politikáról és tudományról, politikáról és filozófiáról, politikáról és művészetről stb.

Azt hiszem, mindez érdekes, mert polgárainkat érdekli, hogy társadalmunkban hogyan állapítják meg a politikai irányvonalat, milyen kötelezettségek vannak iránta az adott területen, és természetesen az is, mennyire lehet helyesen megállapítani a politikát az annyira változatos, sokrétű emberi tevékenységekben.

Erre az utóbbira, az emberi megismerések sajátosságára és tagoltságára hivatkozva, olykor szemérmesen, olykor eléggé hangosan az az ellenvetés hallható, hogy jobb békében hagyni, önmagára bízni minden tevékenységet, majd csak utat tör az, ami törvényszerű — mint például a gazdaságban és a gazdasági helyzet alakulásában, hogy a művészekre kell bízni a művészetet, hadd váljon el, ki tehetség a javából stb. Ennek a nevében azután kiközösítik a politikai ártértékelést, irányítást, és azzal érvelnek, hogy a politikusok az egyes területeket csak fogyatékosan ismerő rögtönzők és, lám, emiatt vannak problémák.

A Kommunista Szövetség politikai koncepciói már régóta nyilvánosak; a program és a többi anyag révén ott áll mindannyiunk előtt. De még jóval a VII. kongresszus előtt is nyilvánosságra került mindaz, amit az illető esztendő politikájául megállapítottak. Ebből a szempontból tehát nem lehet zavar. Világos az is, hogy a Kommunista Szövetség nem saját érdekei szerint, hanem hazánk haladásának érdekében állapítja meg a politikát. És minél tovább haladunk, annál inkább előtérbe kerül sok konkrét kérdés és dokumentum közzététele, s ez meg is valósul.

Ebben talán az az érdekes, hogyan alakulnak ki az álláspontok, ki jogosult meghatározni és kinyilvánítani az álláspontokat, és hogyan valósulnak meg az életben. Nemrégén éppen azzal a követelménnyel kerültem szembe, hogy ha Tito elvtárs bírálta a kulturális feilődés elhajlásait, nekünk, pártvezetőségbelieknek kötelességünk, azaz nekem kötelességem közbelépni, hogy a Novi Sad-i színház iktassa műsorába a korábban visszautasított drámákat, amelyek a dolgozó emberről, illetőleg Branko Radičevićről szólnak. És nem értettek meg, amikor azt válaszoltam, hogy

erre nincs hatalmam, hogy ezt meg kell beszélni a színház tanácsával, amellyel az illető nem is próbált érintkezésbe lépni.

Társadalmunk oly módon fejlődik, hogy magukat az embereket sarkallja viszonyaik rendezésére, és feltételezi a megbeszélést, az egybehangolást, a polgárok tájékoztatását mindarról, ami valamely területre vagy mozgásra kihat, hogy a polgárok lássák, mi ad lehetőséget gyorsabb vagy lassúbb változásokra, hogy követelményeket támasszanak a fejlődést illetően, és részt vegyenek a megvalósításban. Ezáltal kiküszöbölődik a politika mint paradicsomi állapotok ígéretése, és demokratizálódik; talán nem is politika a szó klasszikus értelmében. Ezáltal keretet kap és kifejezésre jut az emberek sokrétű megbeszélése, miközben az apró emberi közösségekből, kis vállalkozásokból és különleges tevékenységekből kiindulva a politika úgy is jelentkezik, mint az érdekek egybehangolója, de úgy is, mint új követelmény, amelynek magasabb fokúnak kell lennie annál, amit lent és máshol követelnek, mert az elért színvonal sohasem célja önmagának, a politikában sem. Mi éppen-séggel nem zárhatjuk a politikát akarásaink és nézeteink fokozataiba, mert azért harcolunk, hogy jobb anyagi és jobb társadalmi helyet szerezzünk magunknak a többi nép között, és ezért szükséges, hogy kívánságaink és eszményeink legyenek legmagasabb célunk, nem pusztán holmi szenvedélyességből, hanem azért, mert enélkül nem reálisak az ilyen követelmények. Am ennek a legmagasabb fokú és nélkülözhetetlen értékes törekvésnek ellenkező útiránya is van, a kialakítástól a megvalósításig, amikor újra figyelembe kell venni az embereket, és az embereknek figyelembe kell venniük a törekvéseket.

Igy a politika elengedhetetlenül szükséges mint program, mint szervezetség, mint demokrácia a társadalomban, amely leszámol az osztályviszonyokkal. És nem különül el a társadalomtól, része a társadalomnak, csakis a politika nevében lehet elsőbbség a felelősségben. A politika magában hordozza az elmúlt idők pozitív hagyatékát, és némelyik jellegzetessége tartós tulajdonság marad. A politika élő, eleven érintkezés az emberekkel, a hangulat ismerése és a hangulat befolyásolása, mindennapos jelenvalóság, élénk érdeklődés a ma iránt, habár a jövőendő felé fordul.

A politika általánosítás is, ezért érdemes kivizsgálni természetét. Logikáját, a társadalmi tapasztalatok összegyűjtésének törvényszerűségét, a konkretizálás fokozatát az általános fejlődésben, s hogy miben jelentkezik a társadalmi önszervezés új gondolata.

A politika demisztifikálásának folyamata, a személyes részvétel iránt növekvő érdeklődés egyre nyilvánvalóbb, úgyhogy a klasszikus politika és politizálás metatársadalmi deprofesszionalizálása a politikának, de egyben tömeges részvétel, tömeges közreműködés is az emberi tevékenységekben, amelyekben a személyes és alkotó munka mellett tudatos közös tervezés és felelősség is folyik.

A társadalom szervezete és társadalmi szervezetségünk fokozata nem mondhat le arról, hogy gondot viseljen az élet minden megnyilvánulásáról. Közben az egyes területek — a tudományos tevékenység, a kultúra — sajátosságai nem azt jelentik, hogy nincs szükségük társadalmi megszervezésre és a többi tevékenységgel való egybefűzésre. Ebből adódik — ott, ahol megállapítják a különféle folyamatok keresztmetszetét — bizonyos jog és kötelezettség is a helyzet elemzésére és a társadalmi erők megmozgatására.

A szó legtágabb értelmében vett kultúrában egyes kulturális munkások elhanyagolják társadalmi rendszerünk bizonyos fontos sajátosságait, autonómiára hivatkoznak, és összezavarják az egyén alkotó szabadságának és társadalmi kötelezettségeinek fogalmát, azokét az egyénekét, akik személyesen akarnak alkotni, de kötelesek kellő légkört és feltételeket terem-

teni, hogy személyes alkotó munkájuk érezhető legyen a kultúrában és a társadalom haladásában. Ezen az úton bírálóan fel kell mérni egy terület alkotásait egészükben véve, valamint egy tevékenységen belül, de a nagy nyilvánosságban is. Nem pártunk és politikánk kedvtelése, hogy a nyilvánosság és a bírálat megkövetelése a tudományos és művészi alkotó munkát is demisztifikálja, demokratizálja és leszállítja a közönséges emberi kérdések közé. Folyamataik megmagyarázása, minden tevékenység társadalmosítása az idők követelménye.

A tudósok és művészek részvétele a tudomány, a művészet és minden terület társadalmi igazgatásában nyomatékosan hangsúlyozott szükség, és jó, hogy minden vitában — a tudományos munkások, közgazdászok, filozófusok, szociológusok aktíváiban is és a művészek beszélgetéseiben is — megfelelőbb, alkalmasabb részvételt és tevékenységet követelnek.

Vissza kell térnem arra, hogy hazánkban a politika társadalmi tevékenységet is jelent, akciót az életkörülmények megváltoztatására. A gyakorlati tevékenységet és általában a gyakorlati bekapcsolódást az álláspontok és a megállapodások megvalósításába teljes jelentőségében kell szemlélni, mert enélkül nem lehet megváltoztatni a valóságot. Kultúr-
munkások körében beszélgettek és mostanában is sok szó esett a kulturális politika megállapításáról és vezetéséről, de figyelmen kívül hagyták a személyes hozzájárulás mozzanatát, mellőzték, hogy a tudományhoz és a művészethez való hozzájárulás mellett a társadalmi-politikai jellegű tevékenység is megváltoztatja a társadalmat. Az akció bizonyos lebecsülésében az a kiapadhatatlan meggyőződés nyilvánkozik meg, hogy a kultúra és a művészet a társadalom fölött áll. Olyan ország vagyunk, amelynek az anyagi erőt még csak most kell fejlesztenie, az emberi erők pedig olvanok, hogy minél ésszerűbben kell felhasználni őket a fejlődés érdekében. A legmagasabb értékek eléréséről folytatott beszélgetések abból a célból, hogy valamennyien együtt megindulunk előre, nincsenek időn és téren kívül, és ha tudományról, kultúráról, művészetről van szó, valóban elérkezett az idejük valóságunkban. Egy szintet elértünk, s hogy valami magasabbat érjünk el, még szorosabb kapcsolatra van szükség a szakértelem, a hozzáértés, a tehetség és a szocialista építés meghatározott eszmei koncepciója között.

A személyes és az alkotói mozzanatot a szabadság határozza meg, s ez továbbra is vitán felül áll.

A napi politikai praktikizmus vonalán semmilyen egybehangolásra és védelmezésre nincs szükség. És senki sem gondol arra, hogy alárendelje és lebecsülje a tudományt, a kultúrát és a művészetet. Ellenkezőleg! Sokat várunk el tőlük, s ez arra késztet, hogy elgondolkozzunk a világ törvényszerűségeibe való leggyorsabb és legminősítettebb elmélyedés lehetőségeiről, de ez a szabadság nem absztrakt szabadság és nem magas fokú emberi, tudományos és művészi felelősség nélküli szabadság. Ha a művészi alkotás elgondolásához és megvalósításához szükségesnek tartják a szabadságot, akkor jelentékenyebb felelősséget is tartalmaz. Ebben a társadalomban minden ember számára jelentős a szabadság jelentős a szabadsága, nemcsak a művészek számára.

A jugoszláv társadalomban az egyének részvétele, az öngazgatás alapján alakítják ki a politikát, de sok anyagi viszony és mozgás teljes követelése révén is. Mind többen beszélnek arról, és egyben felismerik, hogy a mozgások irányának megállapításában kívánatos tudományosan érvényes alapokra támaszkodni, és ez mind gyakrabban meg is történik. Azonban nem lehet az életet a maga teljes gazdagságában tudományos vizsgálatnak alávetni, és nem szükséges s nem is lehetséges mindent felölelni. A felmérés, értékelés nagyon gyakran az eleven érintkezés útján fog történni, és a tudománynak meg a művészetnek továbbra is számítania kell arra, hogy a legkényesebb problémákról is egyszerű emberi

módon beszélnek, s ezt a helyzet, a mozgás és a tevékenység folyó értékelésének nevezik, ez pedig szintén a politika hatáskörébe tartozik.

A politikai vélemény, alapjában véve a politikai felismerés gazdagodik a tevékenység és a gondolat haladásával különféle területeken, de nem azonosul az egyes területek sajátosságaival. A politika végeredményben mint olyasmi jelentkezik, amit általánosítanak és amiben általánosítanak, habár ez nem megfellebbezhetetlen egyetemes vélemény. Az általánosítás mozzanatai és természete valamilyen központosított helyet feltételeznek, amelyet azonban áthat az élet minden áramlata.

Az élet bonyolultságára való tekintettel, a társadalom politikai megszervezésébe elég sok specializált ismeret kapcsolódik. Ez érezhető és kifejezésre jut mind a politikai testületek összetételében, mind pedig az életben. Am ha a legmagasabb fokon sajátos ismeretek kapcsolódnak is be, a politika mégis általános társadalmi elmélet és gyakorlat marad.

Nekem úgy tűnik fel, hogy közvéleményünknek, különösképpen kulturális közvéleményünknek ragaszkodnia kell a politikának és a különleges területeknek ehhez a viszonyához abban az értelemben, ahogyan azt számos alkalommal hangsúlyozták: a politika nagyobb jelenléteért meghatározott területen és minden terület szorosabb bekapcsolódásáért a napi társadalmi-politikai gyakorlatba. Valamilyen más értelmezés: a politikától való különválás — káros lehet meghatározott területekre és magára a politikára is, és végső fokon erősebb megosztottságot és összehangtalanságot válthat ki, és gátolhatja a gyorsabb haladást.

Nem beszéltem a politika értékelésének kérdéseiről az esetleges mércekről, a politikáról és erkölcsről, a rotációról a társadalmi területeken és tevékenységekben és más hasonló kérdésekről, holott kétségtelenül minderről elgondolkozunk ez alkalommal is — amikor megvitatjuk a tudomány és kultúra kérdéseit és viszonyunkat e területek iránt.